

Kari Paakkunainen: *Demokratia, tiede, kansanvalistus*. Valtiotieteellisen yhdistyksen intellektuaalihistoriaa 1935—1985. Valtiotieteellinen yhdistys, Jyväskylä 1985. 393 s.

Sain Poliitika-lehdeltä arvosteltavakseni Valtiotieteellisen yhdistyksen historian *Demokratia, tiede, kansanvalistus*. Teinkin tästä hetimiten konventionaalisen kirjarvostelun. Heitin sen kuitenkin roskakoriin. Teoshan on kuin konsanaan tyypillinen suomalainen järjestöhistoria. Se on tehty samalla metodilla kuten moni liittohistoria. Kyseessä on historiikki — ei historiallinen tai yhteiskunnallinen tulkinta. Moneen yhdistykseen järjestöhistoriallinen (tai elämäkerrallinen) metodi pureekin. Yhtäällä tutkija kirjaa kaikenlaisia kohtalonsattumuksia, toisaalla kuin luonnostaan etsii kaikenmoista moninaisuutta yhdistävää toiminta-ajatusta, sen muuttumista, kypsymistä taikka degeneroitumista.

Parhaimmillaan järjestöhistorioitsija kykenee hahmottamaan tai jäsentämään tutkimuskohteensa kahdesta näkökulmasta käsin: yhtäältä siitä itsestään tai sen sisältämästä kollektiivipersoonallisuudesta, toisaalta ulkoisesta toimintaympäristöstä. Näin hän kykenee antamaan tutkimuskohteelleen rakennuskokonaisuuksellista hahmoa, antamaan lukijalle tiedonsiruja, kuinka hahmottaa itselleen tärkeän samaistumisyksikön luonnekehitystä.

Tällainen metodi on kuitenkin mahdollisista mahdolltomien, kun kyseessä on tieteellinen tai tarkemmin tieteilijöitten yhteisö itsenäisen Suomen aikana. Jostain Lauantaisurasta voidaan Matti Klingen tavoin vielä piirrostaa kuvaa. Silloin ajattelijat ottivat tehtäväkseen kohottaa Suomen kansan, yhteisen rahvaan, kansallisuusaatteelliseen tietoisuuteen, jopa valtiolliseen itsetuntoon. Silloin tämän kansan ajattelijoilla oli konkreetti, jokaista Suomen niemellä asuvaa koskettava tehtävä. Jos sensijaan valtiotieteellisen yhdistyksen tehtävänä syntyessään oli demokratian edistäminen, tuo tehtävänasettelu on liian abstrakti alistuakseen tällaiselle tarkastelulle.

Minusta teos dokumentoi, että suoraan asiaan menemällä ei päästä kiinni yhdistyksen perustamiseen eikä luonteeseen. Konkreettisyhteiskunnalliseen järjestöön verrattuna tieteellinen yhteisö on nuriniskoin kääntynyt.

Mitä siis eniten jäin teoksesta kaipaamaan, olisi ollut joltininkin systemaattinen ote. Sellaista en ainakaan kyennyt hahmottamaan. Teos on niin rönsyilevä, että siinä on kaikki tai sitten ei mitään. Melkein jokaista Valtiotieteelliseen yhdistykseen, valtio-oppiin ja suomalaiseen yhteiskuntatieteeseen liittyvää asiaa käsitellään, mutta harvaan tartutaan kunnolla. Lopputuloksena on auttamattomasti puuro, jota on vaikea kakistelematta niellä.

Jos tiede tiedettä on, on se universaali-ilmio. Tässä suhteessa vuonna 1935 perustettu Valtiotieteellinen yhdistys kuuluu samaan perheeseen kuin esim. vuonna 1903 perustettu APSA. Minusta jo konventionaalinen compara-

tive study -metodi olisi edellyttänyt varsin helposti tehtävää kansainvälistä vertailua, eräänlaista kansallisten politiikan tutkijoiden yhdistysten sukupuun kirjaamista. Samalla kirjoittaja olisi saanut IPSA:an kuuluvien »veljestäjäjäjäjä» historiallisista kokemuksista vihjeitä ja virkeitä omalle tutkimustyölleen.

Esim. Jorma Kalela on aikoinaan opastanut, ettei koskaan saa syöksyä suoraan tutkimuskohteeseen. On aina ensialkuun määritettävä, mistä joukosta »otanta» on. Tämän jälkeen on etsittävä avoimia kysymyksiä tutkimuskohteeseen sen rinnakkaisilmioista käsin. Toisin kuin tekijä, tutkimuskohdetta on lähestyttävä deduktiivisesti. Tavallaan tutkimuskohde on selitettävä ennen itse asiaan menoa.

Toisaalta Valtiotieteellinen yhdistys kuuluu tieteellisten yhteisöjen kansalliseen perheeseen. Kalelalta ja varsinkin Antti Kuuselta aikoinaan opin, että todellinen tulkinta vaatii alkaakseen yhtäläisyyden/erilaisuuden jännitettä. Tutkimushypoteeseiksi on asetettava »dialektisia» jännitteitä, väitelauseita, jotka pitävät mahdollisina jopa toisensa poissulkevat vastausmahdollisuudet — kuitenkin siten, että tulkinta ilmentää näiden vastakkaisuuk-sien jännitettä.

Mikään kansallinen tiede ei ole alkanut niin korostu-neesti valtiosta taikka kansallismielisestä valtiollisuuteen kohoamisesta kuin suomalainen. Alkujuuri oli valtiollinen. Tämän jälkeen rungosta erkaantui muita tieteellisiä yhteisöjä — Suomalainen Kirjallisuuden Seura ensimmäisenä. Ja vasta vuosia myöhemmin perustettiin erityinen valtiotieteellinen yhdistys. Miksi näin, se on edelleen suuri kysymys.

Kutakuinkin näin olisin avannut tutkimustehtävää. Toisaalta minua jäi vaivaamaan kirjan esitystyylillä. Se oli liian synteettinen, myös näin todellisuutta peittävä.

Itse olisin rakentanut jonkinlaiset historian tikaput. Paremman puutteessa olisin käyttänyt vaikka *Suomen työväenliikkeen historia* -teosta. Tikapuiden pystyput olisivat olleet kaksi rinnakaista kronologista sarjaa. Toinen olisi käsittänyt historialliset tapahtumat, yhteiskunnalliset murrokset, poliittiset käänteet. Toinen puolestaan olisi pitänyt sisällään alustavan luokituksen Valtiotieteellisen yhdistyksen toiminnan painopisteiden muutoksista.

Esitutkimusvaiheeseen olisi kuulunut myös sen alustava määrittäminen, mikä on suomalaisen valtio-opin ala suhteessa muihin yhteiskunnallisiin tietoisuusmuotoihin. Valtio-opin historian tarkastelu vaatii nähdäkseni kohteen valaisemista myös nykypäivästä käsin. Itseäni kiehoi aikoinaan aivan tavattomasti Erik Allardt'n vuonna 1967 L. A. Puntilan juhla-kirjassa esittämä teesi, että politiikkaan on kaksi suurta lähestymistapaa: 1. historiallinen, 2. sosiologinen. Olisin näin lähtenyt käymään ympäri valtio-oppia kuin kissa kuumaa puuroa. Lähtökoh-tanani olisi ollut Valtiotieteellisen tiedekunnan kolme suurta 1960-luvulla. Nehän olivat kansantaloustiede, sosiologia ja valtio-oppi.

Tavoitteena olisi ollut suomalaisen yhteiskuntatieteen systematiikan rekonstruointi, raja-alueiden ympäröiminen, sen etsiminen ja määrittäminen, mitkä ovat valtiotieteilijöiden talon seinät. Valtio-oppi ja sosiologia ovat sukulaistieteitä, niiden kohtaamisalue on politiikan ja poliittinen sosiologia. Historian ja yleisen valtio-opin puolestaan poliittinen historia. Varsinkin poliittinen historia oli Valtiotieteellisen yhdistyksen perustamisvaiheessa hyvin läheinen valtio-opille ja antoi vielä 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussakin reaalista määritystä sille. Tällainen rekonstruktioityö olisi ollut jotain aivan muuta kuin teoksessa tehty Allardtin ja L. A. Puntilan tiettyjen kirjoitusten ja toiminnan referointi. Sitä olisi ollut suoritettava niin menneisyydestä kuin nykyisyydestäkin käsin.

1960-luvulla valtio-opin helmojen sisältä olivat jo loitontumassa tai loitontuneet perinteiset — esim. Brotheruksen edustamat — historiallisävytteiset painotukset. Monet valtio-oppiineet olivat omaksuneet behavioralismin ideologiakseen, alkoivat korostaa tutkimuksissaan matemaattisen täsmällisyyden ja tarkkuuden ideaaleja. Perinteisen valtio-opin aihepiirejä oli nyt vastaanottamassa poliittinen historia. Samalla 1960-luvun poliittinen historia pyrki myös tieteellistämään itseään, vastaamaan uudistuvien yhteiskuntatieteiden metodiseen haasteeseen.

Siinä missä näissä suhteissa valtio-opista löytyy sekä sosiologiaan että historiaan selkeitä kiintopisteitä, oli ja on tilanne kansantaloustieteeseen nähden ongelmallisempi. Luullakseni ddr:laiseen sanakirjamarxilaisuuteen nojautuva ylioppilasradikalismi pyrki täyttämään tätä tyhjötä. Tapahtui kuitenkin väärään koivuun kiipeäminen, tuloksena oli selittävien tekijöiden diktatuuri, Valtiooppiin tuo kaiken taloudellista uustiede ei päässyt ankkuroitumaan, mutta kylläkin poliittiseen historiaan. Pikaopinnoin omaksuttu teoria subsumoi alleen valtion, yhteiskunnan kuin ihmisenkin. Kyseessä ei ollut kolmas allardtilainen lähestymistapa politologian jäsentämiseksi, vaan Molokin kita, joka häiritsi vakavalla tavalla poliittisen historian jo saavuttamaa identiteettiä suhteessa valtio-oppiin. Tieteenhistorian kannalta tämä ero valtio-opin ja poliittisen historian välillä on mielenkiintoinen kun muistaa, että marxismien aallot koettelivat samaan aikaan rajusti myös sosiologiaa. Juuri tällaisten nykyisyyden ongelmien kautta myös suomalaisen valtio-opin ja valtiotieteellisen yhdistyksen juuret olisivat saaneet tarkempaa määritystä, auttaen pohtimaan valtio-opin yhteiskunnallista asemaa myös historiallisesti.

Jos talolla on seinät, tulee sillä olla myös lattia ja katto, eli mikä oli yhdistyksen perustamisen kiinnostavin dialektinen jännite. Siihen olisi pitänyt mielestäni myös kiinnittää enemmän huomiota. Itse olen muissa yhteyksissä pyrkinyt tarkastelemaan suomalaisen valtio-opin kehitystä kansalainen-tiede jännitteen läpi. Näin jotensakin myös Paakkunainen. Mutta Paakkunainen ei nähdäkseni tee sitä oikealla tavalla. Avaimena tähän ei nähdäkseni ole

Yrjö Ruudun tarjoama lähestymistapa. Minua itseäni on viehättänyt aivan tavattomasti vanhemman polven oikeusoppineitten, erityisesti Paavo Kastarin, suhde valtiooppiin. Heidän näkökulmastaan valtio-oppi on aputiede, tuottaa reaali tietoa valtiollisista instituutioista ja poliittisista prosesseista suomalaisen yhteiskunnan korkeimman instanssin eli oikeustieteen käyttöön. Sen tulisi kertoa kuinka konkreetti lainsäädäntötyö tapahtuu, kuinka lait realisoituvat yhteiskunnallisiksi ihmistä ja taloutta koskeviksi käytännöiksi, miten Suomessa ovat realisoituneet ja syntyneet hallinnon, tuomiovallan ja parlamentin keskinäissuhteet, mikä puolestaan on esim. paikallisen, kunnallisen itsehallinnon ja Suomessa poikkeuksellisesti korostuneiden valtion päämiehen valtaoikeuksien keskinäissuhde (Montesquieun horisontaalinen ja vertikaalinen vallan kolmijako-oppi). Toisaalta olisin jo esitutkimusvaiheessa tehnyt pilottitutkimuksen siitä, mitkä olivat Työväen Sivistysliiton ja Valtiotieteellisen yhdistyksen aatteelliset ja käytännölliset suhteet. Olisin asettanut suuren kysymyksen, miten nämä kaksi todellisuuden siivua ylhäältä (oikeustiede) ja alhaalta (työväenliike) suhtautuivat suomalaisen valtio-opin ilmentämään tutkimukselliseen ja teoreettiseen moninaisuuteen. Nytkin teoksessa jälleen referoidaan oikeustieteilijöiden käymää keskustelua sekä viitataan TSL:n aktiivien toimintaan. Ne eivät kuitenkaan teoreettisesti millään tavalla jäsenny itse pääongelmaan.

Lopuksi on otettava esiin teema, joka olisi minua henkilökohtaisesti kiinnostanut enemmän. Kuinka yhdistyksen toiminnassa on ilmennyt yhtäältä kansainvälisen politiikan tutkimuksen, toisaalta kansallisen politiikan tutkimuksen painopisteet ja mikä on ollut niiden keskinäinen suhde? 1930- ja 1940-luvulta löytyy vielä viittauksia yleiseen kansainväliseen tilanteeseen, mutta mitä lähemmäksi nykypäivää tullaan sitä harvemmiksi ne käyvät. Esimerkiksi 1950-lukua käsiteltäessä keskeiseen asemaan nousevat Suomen ja Neuvostoliiton väliset suhteet, mutta eivät suomalaisten politiikan tutkijoiden näkemykset kansainvälisestä politiikasta yleensä. Ongelmaa käydään läpi lähinnä teoksessa muutenkin ylikorostuneen aseman saaneen Yrjö Ruudun kirjoitusten ja toiminnan kautta. Miksi näin?

Nykypäivää en muutenkaan kirjasta juuri löytänyt. Valtiotieteellisen yhdistyksen nykytilan ymmärtämiseksi ja tulevaisuuden ennakoimiseksi olisi kuitenkin ollut aiheellista kysyä, miten suomalainen valtio-oppi suhtautuu kansainvälisen politiikan nykyisiin perusongelmiin, miten puolestaan tämän päivän suomalaisen valtiolliseen konsensusideologiaan, kansalliseen syrjäjättäytymiseen jne.

1930-luvun Valtiotieteellinen yhdistyshän oli luonteeltaan korostuneen antitotalitaristinen, kokosi yhteen kansanvaltaisesti ajattelevia tutkijoita, poliitikkoja ja tavalisia ihmisiä. Tuolloin se oli myöhäisilmentymä ensimmäisen maailmansodan jälkeen tapahtuneesta yleisrooppalaisesta kansanvaltaisen ja demokraattisen ajatte-

lutavan läpimurrosta yhteiskunnallisiksi käytännöiksi. Oikein tarkasteltuna suomalaisten valtio-oppineitten oma historia tarjoaisikin reaalisia lähtökohtia tieteen ja kansanvallan, tavallisen ihmisen ja poliittisen järjestelmän keskinäissuhteiden ratkaisuun, ihmistä vapauttavaan tiedonmuodostukseen. Nyt nämä lähtökohdat jäävät nykyisyyden kannalta teoksessa turhankin implisiittisiksi.

En kirjoittanut lupaamaani »kirja-arvostelua». Se oli mielestäni hyödytöntä tämän tyyppisen teoksen kohdalla. Kirjan pitäisi kuulua jokaisen Poliitikka-lehden lukijan lukemistoon. Jokainen on tässä suhteessa nähdäkseen itseni veroinen teoksen arvostelija. *Demokratia, tiede, kansanvalistus* tarjoaa lähtökohtia keskusteluun, jopa puutteistaan käsin siruja valtio-opin yhteiskunnallisesti entistä välttämättömämpään itseymmärrykseen.

JUSSI TURTOLA
